

del I
sid
5-40

THEODOR KALLIFATIDES

SLAGET OM TROJA

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

www.alskapocket.se

ISBN 978-91-7429-792-8

© Theodor Kallifatides 2018

Första utgåva Albert Bonniers Förlag 2018

Satt med typsnittet Electra

ScandBook UAB, Litauen 2020

I

Jag var femton år och förälskad i min lärarinna. Året var 1945 i början av april. Min by hade varit ockuperad av den tyska armén sedan 1941, liksom hela Grekland. Under dessa år fungerade skolan inte alls. De två lärarna – en av dem var min far – hade förts bort av tyskarna och det kom ingen ersättare. Vi visste inte om han levde eller om han redan var död. Mamma grät på nätterna och tog hand om mig och om hemmet på dagarna. Vi var bara två, det var mamma och jag.

En pensionerad advokat höll ibland lektioner i historia och grekiska. Inte i skolan, eftersom tyskarna hade förvandlat den till kasern. Vi träffades någon gång hemma hos honom, oftare på hans kafé på torget på eftermiddagarna efter siestan, då advokaten försökte komma till liv igen med flera koppar kaffe som han drack »tunga, utan bubblor«, det vill säga utan socker och väl rörda. Det är inte så lätt att säga vad vi lärde oss under dessa lektioner, fast vi blev fena på kortspel.

Fröken kom en sådan eftermiddag med bussen från Athen. Borgmästaren tog emot henne. Det var en ung kvinna, tunn som en strimma ljus trots att hon var klädd i

svart från topp till tå. Jag blev omedelbart kär, hur konstigt det än låter. Det var den nya lärarinnan. Det var ett gott tecken. Livet skulle bli normalt igen. Men inte för alla. För mig betydde det att pappa förmodligen aldrig skulle återvända och jag beredde mig på ännu fler sömnlösa nätter med mamma hulkande i rummet intill.

Min enda tröst var Fröken. Jag kunde inte se mig mätt på henne. Hon var liten, mörk, med brinnande blick och vackra händer som hon rörde ofta och gärna. Officiellt kallade vi henne Fröken och inofficiellt Häxan, eftersom hon fick byns arga och strykrädda byrackor att sluta skälla. Annars skällde de till och med på sin skugga.

Det var Dimitra, min barndoms lekkamrat, som ställde diagnosen.

»Hon är en häxa«, sa hon.

Året var 1945, som sagt. Andra världskriget närmade sig slutet, den tyska armén retirerade på alla fronter, men vi visste ingenting om det och livet i byn fortsatte som vanligt. De tyska soldaterna var inte längre lika främmande och de blev färre för varje dag som gick. En del dödades i strid med partisanerna, andra skickades iväg till östfronten.

Lektionerna hölls nu efter tillstånd av den tyske kaptenen i skolan, som låg en liten bit utanför byn. Det var där allting började.

Det var en solig dag, fönstren var öppna, vi såg den tyska flaggan röra sig lätt i den lekfulla vinden. Fröken höll på att förklara att verb som uttrycker flit kräver genitiv och gav som exempel en populär ramsa: »Arla varje

morgon tar den glada hustrun hand om sitt hem«. »Sitt hem« måste då stå i genitiv.

»Tråkigt exempel«, muttrade Dimitra som aldrig hade sett sin mamma glad på morgonen. Dessutom avskydde hon alla regler, i synnerhet de språkliga.

»Handbojor för fantasin«, kallade hon dem.

Fröken tyckte tvärtom. Hennes främsta plikt och nöje var att lära oss vårt språk.

»Att vara grek är att kunna grekiska«, sa hon.

När vi hörde dånet av flygplan blev vi inte oroliga. Vi trodde att de var tyska. I byn fanns ett provisoriskt flygfält som tyskarna hade byggt för sina transporter under slaget om Kreta. Både min morfar och min morbror hade tvingats arbeta där, liksom de flesta av männen i byn. Det skulle också min far ha gjort, men han satt i något fängelse, om han ännu var vid liv.

Vi satt i klassrummet när den första bomben föll och fönsterglasen klirrade. Vi blev mer nyfikna än rädda och rusade ut för att se var bomben hade slagit ned. Det första offret var en åsina lastad med ved. Hennes stora buk hade delats i två och hon sparkade med sina fyra ben i luften medan hon långsamt dog.

Flygplanen var inte tyska. De var engelska.

Nästa bomb föll på skolans primitiva utedass, skitkorvarna flög omkring som döda möss och råttor. Fröken som hade följt med oss ut ropade att vi måste springa till grottan, om vi inte ville dö.

Vi ville inte dö. Grottan låg något hundratal meter ifrån skolan, en bit in i ravinen som genomkorsade byn.

Vi kände till den. Vi brukade leka tjuvar och gendarmer där, och även annat, ibland spionerade vi på kärlekspar som sökt sig dit in.

Klassen bestod av sex pojkar och en enda flicka, Dimitra. Sju stycken. »Ett bra tal«, sa Fröken, »Gud skapade världen på sju dagar.«

Det var alltså vi sju och Fröken i grottan. Det var trångt, mörkt, fuktigt och det kryllade av vägglöss och andra kryp. Vi satt tätt intill varandra. Jag satt riktigt nära Dimitra. Fröken ställde sig framför oss vid grottans ingång, ljuset utifrån föll på henne och hon såg ut som en av de stränga änglarna i byns kyrka.

Bomberna fortsatte att falla. Vi hörde explosioner, flygplanens dån och den tyska sirenen. Klockringaren tog tillfället i akt att slå larm. Han älskade att slå larm, även före kriget när det på somrarna bröt ut spontana bränder i dalen. Hans liv fick en mening så att säga, även om han blev dövd på kuppen.

Fröken verkade lugn och väntade tills det upprörda sorlet lagt sig.

»Hör ni, det här kan ta en stund. Jag har ingenting emot det. Ända sedan jag läste på universitetet har jag drömt om det här. Att ha en klass alldeles för mig själv. Här finns inget att göra, inget att se. Det är bara ni och jag.«

Dimitra hade rätt. Hon var en häxa. Ögonen vande sig i mörkret, vi kunde se varandra och vi kunde framför allt se Fröken, där hon stod framför oss i sin svarta kortärmade klänning och hennes vackra vita armar rörde sig som måsar.

»När jag var i er ålder och gick på gymnasiet kom en dag en gammal man till skolan och läste högt för oss ur Iliaden, som ni kanske har hört talas om. Den handlar om kriget mellan Troja, en stad på andra sidan Egeiska havet, och grekerna eller akajerna som de kallades på den tiden. Den där mannen som kom till oss var en yrkesuppläsare, en rapsod. Han åkte runt i skolorna, talade om Homeros som har skrivit Iliaden och Odysseen och läste något avsnitt högt. Så lär den blinde Homeros också ha gjort. Han reste från stad till stad och deklamerade sina dikter och folk gick man ur huse för att lyssna på honom. Så jag tänkte att jag kan göra samma sak. Jag berättar Iliaden ur minnet så länge vi sitter här. Vi har nog inte så mycket annat att göra.«

Det var sant. Vi hade inte mycket annat att göra i grottan förutom att försöka skydda oss från lössen och andra kryp.

»När var det där kriget?« frågade Dimitra.

»Det var inte igår. Mer än tre tusen år sedan«, svarade Fröken.

Dimitra suckade.

»Det låter hur spännande som helst.«

Fröken tog inte vid sig. Det lät inte särskilt spännande. Men vi hade inte så mycket annat att göra i grottan och Fröken började berättelsen:

Solen lyste över akajernas läger, men inte över deras sinnen. Mitt emot dem reste sig Trojas höga, mäktiga och vackra murar. De hade i snart tio år stormat an mot dem. Många bra män från båda sidor hade dödats i hårda slag.

Men det avgörande slaget återstod.

① Trojanerna kämpade för sina liv. Akajerna stred för sin ära och heder. Det vägde inte lika tungt, kanske. Hären var utmattad, männen saknade sina familjer, sina hem och sina åkrar. Hemlängtan är måhända inte en sjukdom, men den tar på människorna som en sådan. Männen magrade, ögonen sjönk djupare i hålorna, kinderna också. De tappade tänderna och munnarna försvann under mustascherna, deras andedräkt kunde väcka döda ormar till liv, de drabbades av långvarig förstoppning eller tvärtom, håret tunnades ut.

Deras samtal blev mer och mer enformiga och vulgära. Om någon kliade sig på huvudet var det alltid någon annan som sa att det var hornen som växte. Hustrurna var ensamma där hemma och alla visste vad som kunde hända.

② Männen försökte hålla modet uppe, men deras sånger om kvällarna blev sorgligare. Det enda som med tiden hade blivit bättre var vänskapsbanden mellan dem. De uthärdade allt tillsammans, den enes sköld skyddade den andre. Den enes död ledde ofta även till den andres död. Det hade som sagt gått nästan tio år och Trojas vackert byggda murar hade visat sig ointagliga.

För trojanerna var det annorlunda. De återvände till sina familjer efter striden, till hustrun och barnen och deras kvinnor var inte för intet kända för sina gördlade midjor. Stolta och rakryggade i sina långa klänningar väntade de vid dörren när männen kom hem. I marmorbadkaren var vattnet från bergskällorna uppvärmt. Kvinnorna tvättade dammet och svetten och blodstänken

De
③ av sina män, som blev smekta och kyssta och älskade. De hade på det sättet uthärdat belägringen i tio år och de skulle kunna örka med det i tio år till.

Det är en sak att strida hemma och en helt annan att kriga i främmande land. Frågan var inte längre hur länge Troja skulle orka stå emot akajernas belägring, utan hur länge belägrarna orkade fortsätta.

Deras ledare Agamemnon visste med andra ord att något måste göras. Men han visste inte vad. En misstanke, som han inte vågade yppa ens för sig själv, tyngde honom. Han hade i alla fall kallat alla de andra kungarna och härförarna till sitt tält.

Även de andra hade sina misstankar. De hade sina skäl. Det fanns knappast någon bland dem som inte hade begått en eller flera skändliga handlingar under dessa nio år. Dödat i lönn, plundrat fattiga bönder, rövat bort kvinnor och barn.

④
⑤ Djupt i deras själar härjade tvivlet. Var det här ett rättfärdigt krig? Borde de dränka Troja i blod bara för att Paris, son till stadens kung Priamos, hade förfört eller rövat bort Helena?

Hon var förvisso den skönaste kvinna som någonsin funnits, hon ansågs rentav skönare än självaste kärleksgudinnan Afrodite. Hundranitton friare från hela världen uppvaktade henne och hennes far vågade inte välja någon för att han var rädd att det skulle kunna bli ett krig alla mot alla. Så han överlät beslutet till Helena och krävde samtidigt löftet av alla friare att oavsett verns maka Helena blev skulle alla andra försvara vederbörande och

om någon rövade bort henne från hennes hem och hennes man skulle alla de andra tåga tillsammans ut i krig, erövra den skyldiges stad och lägga den i ruiner oavsett om denne var grek eller barbar.

Så kom den stora dagen då Helena valde den bredaxlade Menelaos till make, kungen av Sparta. Hon höll en krans av tidiga vårblommor, gick fram till honom och lade den på hans ljusa hår.

Det blev ett lyckat äktenskap i alla avseenden.

Helena och Menelaos levde lyckliga, de fick sju barn och hon blev bara vackrare för varje dag som gick. Man sa att den stora gula solrosen och den blå cikorian i hennes trädgård böjde sig inför henne när hon promenerade sent på eftermiddagarna. Att fåglarna slutade kvittra. Att till och med den virvlande floden Evrotas stod stilla så att hon kunde spegla sig i dess kristallklara vatten.

Det sägs att djävulen har många ben, men moirerna, ödesgudinnorna, har fler. En dag fick Menelaos besök av Paris, sonen till Trojas kung Priamos. De två kungarna kände varandra, så det var naturligt att ta emot Paris. Han uppgav att hans skepp hade skadats allvarligt av en storm vid den beryktade Maleas udde och att han måste överge det.

Ingen av dem kunde ana vilka följder detta besök skulle få.

Fröken gjorde en paus och tog ett djupt andetag, som om hon hade hållit andan medan hon berättade. Hon gick fram till grottans öppning och kikade ut.

»Det har lugnat sig. Nu kan ni gå hem. Vi fortsätter i morgon.«

Dimitra och jag gjorde sällskap hemåt. Vi hade vuxit upp tillsammans. Vi hade lekt »doktor« och inspekterat varandras kön. Vi var varandras äldsta vänner. Vi hade blivit som syskon.

»Nå, vad tycker du om Häxan då?« frågade hon.

Jag skruvade på mig.

»Hon har en fin röst.«

På torget var det åter som vanligt. Den tyske kaptenen och borgmästaren drack ouzo före middagen. Det gjorde alla andra män också. Yngre kvinnor i armkrok skred fram och tillbaka på promenadstråket och lät sig beundras. Det var som om ingenting hade hänt.

II

Dagen därpå gick vi till skolan som vanligt. Fröken förlorade ingen tid.

»Ska vi prata om vilka verb som kräver genitiv eller ska vi fortsätta med Helena och Paris?» frågade hon med ett skadeglatt leende. Det var ett lätt val. Så började hon:

Paris var inte vem som helst. Han var son till en kung, såg bra ut och hade ett tungt öde i ryggsäcken. Natten innan hans mor Hekabe födde honom drömde hon om en flammande fackla som steg upp inifrån hennes kropp. Siaren som genast tillfrågades om denna märkliga dröm fick något mörkt i blicken och förklarade att det var en ond dröm. Också dagen då barnet föddes betraktades som en ond dag.

Det enda rätta var att döda det.

Priamos förmådde inte göra det, han hade genast blivit förtjust i den lilla pojken med det lockiga ljusa håret. Men han lämnade barnet till sin herde och befallde honom att döda det. Herden kunde inte heller förmå sig att döda barnet utan lämnade det i skogen. Nio dagar senare gick han dit igen för att förvissa sig om att barnet

var borta, n
gav det brö...

björn som

Herden vände blicken mot himmelen. Gudarna ville att barnet skulle leva vidare. Han tog pojken i sitt knyte för att ta hand om honom som sitt eget barn. Till Priamos gick han med tungan av en hund som bevis på att barnet var dött och att kungens befallning hade åttlytts.

Ären gick och Paris blev en osedvanligt vacker yngling och ryktet spred sig om att han inte var son till herden, som till utseendet mer liknade getterna han vaktade. En dag kom en ung prinsessa förbi. Hon hette Cassandra och var Priamos stolthet och ögonfröjd. Hon hade dessutom fått gåvan och förbannelsen av guden Apollon att se det som ingen annan såg och hon såg att den vackra ynglingen var hennes bror. Tillsammans gick de båda till faderns palats där man höll fest i dagarna tre.

Detta berättade Paris för Helena på kvällarna när de satt ensamma. Helena blev intresserad och ville veta mer, hon ville veta allt. Det brukar vara så när en kvinna håller på att bli förälskad. Och han berättade vidare om sin stad med de vackra murarna och de breda gatorna, om kvinnornas skönhet och om sin första kärlek, en nymf som var både sierska och läkare. När han lämnade henne blev hon inte bitter. Hon sa bara att han borde söka upp henne om han någonsin blev allvarligt sårad, eftersom det bara var hon som kunde rädda hans liv.

»Hon måste ha älskat dig mycket«, sa Helena, »hur kunde du lämna henne?«

Han lyfte axlarna, som om det inte var något som angick honom, men han ångrade sig.

»Det är inte lätt att älska någon som är odödlig. Som aldrig åldras, som aldrig har ont, när man själv vet att man ska dö en dag och ska ersättas av andra, när man ser sin kropp krympa ihop, tappar håret, lusten, kraften. Jag ville ha en kvinna som skulle åldras tillsammans med mig, som skulle förlora mig eller jag skulle förlora henne. Kärlek utan smärta är ingenting.«

Så sa han och Helena sov mycket oroligt den natten. Hon hade ett gott liv med Menelaos och hon vantrivdes inte i Sparta. Men Paris milda och sorgsna blick hade väckt något i henne som Menelaos aldrig hade gjort. Drömmen om ett annat liv, borta från Spartas dammiga vägar och borta från spartanernas skarpa och uppfordrande blickar. Borta från Menelaos tystnad. Han sa aldrig något om det inte var absolut nödvändigt. Ömma, lågmälda kärleksord sparade han för sina stridshästar.

Kort och gott, hon var förälskad. Det var ljuvligt. När hon såg Paris dansade hundratals fjärilar i hennes bröst. Maken Menelaos – som hon själv hade valt – var stark som få, men uppfostrad att kriga, inte att sitta uppe på nätterna och tala med låg röst till henne.

Vem kunde klandra henne?

Vem kunde klandra Paris?

Kväll efter kväll var de tillsammans. Det ena ledde till det andra och en vacker dag tog Helena sin morgongåva samt en anseelig del av sin rikliga hemgift och följde Paris.

WHY WAR!?

Det var början till ett krig som skulle vara i tio år.

De två älskandes brott var inte ringa. De grekiska kungarna med Agamemnon i spetsen hade svurit att bistå sin bror Menelaos, som ville ha sin hustru tillbaka och straffa den som hade rövat bort henne. Det var det han trodde, att Paris hade tvingat Helena att följa med honom. Han kunde inte tänka sig att Helena kunde vilja ha en annan man. **KRIGET:**

Det började illa. Den samlade grekiska flottan stod alldeles stilla i den klippiga lilla hamnstaden Aulis. Det blåste ingenting på månader. Inte ens ett blad rörde sig. Grekerna offrade den ena tjuren efter den andra, mängder med får, bad och bönade om vind men seglen hängde ner som åsneöron. Det var inget annat att göra än att tillkalla den gamle siaren Kalchas. Hans råd var enkelt: Agamemnon måste offra sin älskade dotter Ifigenia. Men han vägrade. De andra var på honom, särskilt Odysseus och Menelaos. »Ska vi ligga här i årtal för en liten flickas skull?»

Han gav efter och bjöd Ifigenia till Aulis under förväntning att hon skulle bli förlovad med Akilles, den största av alla hjältar, och man kan tänka sig hur den sextonåriga flickans hjärta slog ett extra slag när hon hörde det. Alla flickor drömde om den välväxte, ljushåriga unge mannen, om vilken det ryktades att han var son till en havsgudinna. Ifigenia anade inget ont. Resan från Mykene till Aulis tog ett par veckor som hon praktiskt taget tillbringade med drömmier om det liv som väntade henne. Man kan också tänka sig

1 fegira

De

hur förtvivlad hon måste ha blivit när hennes far med sina egna händer lade henne på offeraltaret medan han fällde stora bittra tårar. »Varför måste jag dö, far?» frågade Ifigenia. Agamemnon hade inget svar utom att man ibland måste offra sig för fosterlandet eller sin heder eller för någon annans heder, och han hörde själv hur ihåligt det lät. Det var inte bara lögner, det var vämjeliga bedrägerier. Ändå måste flickan dö. Då kom äntligen de förliga vindarna som förde grekerna till Trojas kust och det tioåriga, tröstlösa kriget.

Där vankade Agamemnon av och an i sitt tält med ett molande obehag i bröstet i väntan på alla andra kungarna och härförarna. De litade på honom än så länge. Men hur länge till? I synnerhet efter gårdagens spektakel.

Då hade den gamle mannen i sin helvita mantel dykt upp i grekernas läger med sin gyllene stav i handen. Han hade med sig dyrbara gåvor, guld och boskap. Han var inte vem som helst, utan överstepräst i solguden Apollons härliga tempel uppe i bergen. Männen flockades genast kring honom. De visste vad det handlade om. Deras överbefälhavare Agamemnon hade rövat prästens dotter Chryseis med den blixtrande blicken. Den otröstliga fadern hade upprepade gånger vädjat till Agamemnon att släppa hans dotter fri. Det var redan bestämt att hon en dag skulle bli översteprästinna i samma tempel som fadern.

Agamemnon hade vägrat. Många bland männen och deras befäl tyckte, utan att våga säga det högt, att det var brottsligt, ogudaktigt.

Hur skulle det gå den här gången?

Agamemnon förstod att inte ens en mäktig kung kan gå mot gudarnas vilja. Ändå sa han:

»Du lär dig inte fort, gamle man. Varför ränner du omkring här?»

Översteprästen var inte en räddhågsen man.

»Mäktige Agamemnon, lyssna på mig en sista gång. Du ser alla de gåvor jag har med mig till dig och dina män. Det enda jag vill ha är mitt barn.»

Agamemnon skrattade.

»Tråkigt nog vill jag också ha henne.»

»Men jag har också en annan större gåva, som inte syns. Min gud, solens härskare Apollon har lovat att skänka dig en lysande seger i detta krig och en säker resa hem.»

Det stridströtta manskapet lystrade till. Måtte det bli ett slut på detta förfärliga krig. Måtte de komma hela till sina familjer därhemma. Deras längtan var så påtaglig, om än osagd, att Agamemnon kände den komma mot honom som en varm vind. Det gjorde honom ännu mer arg. Han hade offrat sin dotter för att komma till det här kriget, men nu kunde han inte avstå från en annan flicka för att vinna det och för att rädda många människor ur den mörka döden.

»Din dotter ska följa med mig till min stad och där ska hon gå i mitt hem tills hon blir gammal. Till dess ska hon sitta vid sin vävstol här och komma till min säng om natten. Så ge dig iväg härifrån gamla prästskrälle och låt mig slippa se dig igen, för då kommer inte ens din gud att

kunna skyd
lika orubbl

gamemnon

Alla blev förfärade och ännu mer den olycklige fadern, som lämnade lägret med tårar i ögonen och sakta vandrade hemåt längs det oroliga havet.

»Låt dem lida för varenda en av mina tårar«, bad han sin gud Apollon. Så skedde också.

Härens redan svåra situation blev ännu svårare. En obarmhärtig sol plågade dem hela dagen från tidig morgon till sen eftermiddag. Havet låg stilla som en padda. Inte en krusning. Dessutom fylldes det av giftiga maneter. Männen vågade inte bada och i den starka hettan fördärvades maten mycket snabbt. De var smutsiga, hungriga och trötta. De orkade knappt ta på sig rustningen. Under de dagliga striderna uppträdde de som vilsna barn och lät sig slaktas som boskap.

Något måste göras och Agamemnon kallade till rådslag. När de hade intagit sina platser tog Akilles, grekernas största hjälte och krigare, till orda och vände sig till Agamemnon.

»Jag tror att det är dags att tänka om. Hären orkar inte mer. Den plågas av pesten, av de tappra trojanernas kraft och av gudarnas vrede. Vi måste rådgöra med en siare eller fågelskådare om ledning. Vad kan vi göra för att vända krigslyckan till vår fördel?»

Så sa han och satte sig. Bland dem fanns Kalchas, den vida omkring kände fågelskådaren, han som såg framtiden lika tydligt som den gångna och samtiden och som hade lett deras snabba krigsskepp genom alla

faror fram till Trojas gröna kust. Han tog till orda utan brådska.

»Akilles, gudarnas gunstling, du vill att jag ska förklara varför Apollon är vredgad. Det ska jag göra. Men du måste lova mig att du ska skydda mig eftersom jag tror att den man som härskar över oss kommer att bli mycket arg.«

»Säg nu utan fruktan vad du har att säga och jag lovar att så länge jag lever kommer ingen bland grekerna att göra dig ont, inte ens om du tänker på den förnämste av oss alla«, uppmanade honom Akilles.

Det gjorde Kalchas och han förklarade att Solguden inte var vredgad för att de inte hade offrat tillräckligt många tjurar eller får eller något annat utan för att Agamemnon hade skymfat hans präst och dennes dotter, som var ämnad att efterträda honom.

»Om inte den hårfagra och kvickögda Chryseis lämnas tillbaka till sin far kommer grekerna aldrig att vinna detta krig.«

Så sa han och satte sig, för hans ben bar honom inte. Agamemnons vrede var inte att leka med. Den mäktige kungen skällde ut Kalchas för att han aldrig hade spått till hans fördel och denna gång var inte något undantag. Han skulle bli tvungen att lämna tillbaka Chryseis. Här gjorde han en paus.

»Alla vet att jag tycker bättre om henne än om min hustru. Varför ska jag då lämna henne tillbaka? Jag ska göra det ändå. Därför att jag framför allt vill göra det som är bäst för hären. Jag ska lämna henne, men jag

vill ha en annan kvinna till gåva som ersättning för min förlust.«

»Det finns inga fler kvinnor«, sa Akilles.

»Det bryr jag mig inte om. Jag tar Odysseus kvinna eller din.«

Det blev för mycket för Akilles.

»Din giriga fähund! Jag seglade hit för att försvara din och dins brors heder. Jag har inget otalt med trojanerna, de har varken stulit mina oxar eller bränt mitt hus, det är många hav och berg mellan dem och mig. Jag seglade hit ändå och möter varje dag för din skull deras vassa spjut, deras stålskodda lansar, deras tunga svärd och träffsäkra pilar. Du vågar inte röra Briseis, min kvinna.«

Agamemnon skrattade.

»Jag går själv och tar henne från ditt tält. Och du kan försöka hindra mig, om du vågar. Det är jag som har den högsta makten. Den har jag fått av den allsmäktige Zeus liksom du har fått din styrka. Ingen ska trotsa mig, inte ens du, även om du är släkt med gudarna – med någon av dem i alla fall eftersom din mor höll sin port öppen dag och natt.«

De andra hövdingarna höll andan. Hur skulle detta sluta? Akilles lade handen på sitt silversvärd, men besinnade sig.

»Om du tar min kvinna, kommer du aldrig mer att se mig strida bland grekerna och det kommer du att ångra bittert. Du själv är lika modig som ett rådjur, du skickar andra till striden medan du själv vältrar dig på halm-madrassen med din kvinna.«

se Illraden. 23 shof

den natt jagra g
kvickada

Del TRE

Agamemnon reste sig upp.

»Stick din väg! Du har väntat på tillfället. Alla vet att du är en bra krigare men att din hjärna inte är större än tuppens.«

Akilles tog ett steg framåt med svärdet i handen, då Nestor, den gamle hövdingen från Pylos vars djupa röst var len som honung gick emellan.

»Vi har förlorat mycket folk i detta förhatliga krig, vi ska inte förgöra varandra ovanpå det. Jag är gammal och jag har sett större krigare och hjältar än vad ni är. Men även de lyssnade på mina råd.»

Agamemnon hyste stor respekt för Nestor.

»Du talar förnuftigt och jag ska göra som du säger. Fast han där tror att han står över oss alla.»

»Nej, men jag är inte den som lyder dåraktiga befallningar. Jag lovar däremot att inte strida för min Briseis, men ve dig om du rör någon annan av mina gåvor«, svarade Akilles snabbt.

Stormen bedarrade.

Akilles återvände med sitt folk till sina tjärade skepp, medan Agamemnon valde ut tjugo män under ledning av Odysseus för att föra Chryseis till sin far och till Apollons tempel.

Han skickade därefter två av sina förtrogna att hämta Briseis från Akilles tält och offrade under tiden hundra getter och oxar för att blidka Solguden. Himmelen mörknade av den tjocka röken, männen tvättade sig i havet och satte sig sedan ner för att äta djurens inälvor, som faktiskt kallades ränta.

De två männen som skulle hämta Briseis gick med långsamma steg längs det gråa havet. De var inte glada över uppdraget. De var tvungna att lyda sin kung, fast han hade gått för långt denna gång. Akilles tapperhet var den enda anledningen till att grekerna inte hade förlorat detta orättfärdiga krig.

De fann honom sittande vid sitt beackade skepp och stod framför honom utan att våga säga något. Han tog emot dem utan vrede i hjärtat, de var enkla budbärare, det var inte deras fel. Hans vän och vapenbroder Patroklos förde fram Briseis, den unga kvinnan som delade säng med Akilles. Hon var förvisso hans slavinna och han hennes herre, men de var unga och vackra och i deras hjärtan hade vuxit en lust och en tillgivenhet för varandra. Det var smärtsamt för dem att skiljas. Det kunde vem som helst se. Hon följde med tunga steg de två män som skulle föra henne till Agamemnons tältsäng.

Akilles väntade en stund, sedan sökte han sig avsides, bort från sina mäns blickar och grät. Inte bara för att Agamemnon hade skymfat honom utan också för att han hade fäst sig vid Briseis med de nattmörka ögonen och de vackra kinderna. Han gömde ansiktet i sina händer och tårarna rann.

»O min mor, du födde mig till ett kort liv. I gengäld har Zeus lovat mig stor ära. Ung är jag ännu, men inte längre ärad. Skymfad som en herrelös hund, berövad min kvinna vars smekningar nu ska trösta min värsta fiende. Jag ska aldrig mer rida i stridens mitt, jag ska se på hur trojanerna slaktar grekerna utan att röra ett finger tills

Agamemnon eller hans budbärare kommer och ber mig på sina bara knän att rädda dem.»

Så talade han tills han somnade med tungt hjärta.

Det hade även några av oss gjort, somnat alltså, men inte alla. Min lekkamrat Dimitra hade tårar i ögonen. Jag kröp närmare henne. »Vad gråter du för?» frågade jag. »Jag vet inte«, sa hon med låg röst. Det var ett svar att tänka på och jag ville trösta henne men kom inte på något sätt. Fröken tog ett djupt andetag, gick bort mot fönstret och kikade försiktigt mot himmelen.

»Även i helvetet kan vädret vara bra ibland«, sa hon och skickade oss hem.

Dimitra och jag gjorde som vanligt sällskap. Det var ett bra tillfälle att ta upp frågan igen. Det var en av dessa eftermiddagar i byn då solen lutade sig mot de stora bergen i väst som en trött herde på sin stav.

»Varför var du så ledsen?» frågade jag Dimitra.

»Kommer du ihåg Katerina?»

Hon talade lågt som om hon gjorde obscena förslag och hade nya tårar i ögonen.

Det gjorde jag.

Katerina var skönheten i vår by. Lång och smal som en cypress. Unga män från hela länet kom för att få en glimt av henne. När hon gick till kyrkan på söndagarna och passerade torget tystnade alla samtal. Hon kunde ha fått vem hon ville, men hennes hjärta slog för en man som hon inte kunde få eftersom han redan var gift. Det hindrade dock inte att han gjorde henne med barn. Hennes far

kunde inte bära en sådan skam. Inte hennes mor heller. De lockade henne ut till en avlägsen åker, de hjälptes åt att binda henne vid stammen av en åldrig kastanj, fadern sa till henne att han inte ville göra det, men att han måste det, även för hennes tre systrars skull. Ingen man skulle kunna tänka sig att gifta sig med systrarna till en sådan hora. En sådan skam kunde ingen bära. Han sköt henne i hjärtat tre gånger. En för varje syster.

Sedan gick de till gendarmen och talade om vad de hade gjort. Efter det följde tystnaden. Den svarta, långa och envisa tystnaden. Katerina begravdes i den. Hennes älskare emigrerade till Amerika, hennes far satt i fängelset ett par år eftersom det fanns förmildrande hedersomständigheter. Ingen nämnde Katerinas namn.

Det var verkligen inte svårt att förstå varför Dimitra grät. Hur det än blir dör alltid till slut en kvinna.

den mörkare &
kvickare

Del TRE

III

Dagen därpå vaknade jag av regnets smatter mot mitt fönster. Hjärtat tog ett skutt i bröstet på mig. Det hade varit alldeles för torrt alldeles för länge. Jorden törstade.

På väg till skolan sa Dimitra att vår by kanske inte var den vackraste i världen men markens doft efter regnet var så ljuvlig att hela världen kändes som en smekning.

Fröken var redan på plats bakom katedern. På den svarta tavlan hade hon skrivit med vackra bokstäver:

Ανάγκα και θεοί πείθονται.

Det vill säga: Även gudarna lyder nöden.

Om detta skulle vi skriva en kort uppsats. Det hade vi inte lust med. Vi ville höra fortsättningen på historien med hjältarna och dåarna.

Fröken gjorde som gudarna. Hon lydde nöden och fortsatte ganska nöjd:

Agamemnon, nöjd efter att ha lärt Akilles en läxa, sov mycket bättre den natten. Framåt morgonen drömde han så livligt att han gick upp, tog på sig sin mantel och sitt svärd och gick ut.

Det var en fröjd för själen att se den första morgonrodnaden som fick de kopparbeklädda skeppen i bukten att lysa som solrosor. Han var dessutom säker på sin sak. Drömmen var mer än tydlig. Den var en order från den högste.

Utan att dröja beordrade han sina härolder att kalla de övriga befälhavarna till rådslag i den gamle Nestors tält. Det tog inte lång tid innan alla var på plats, spända och oroliga. Vad hade föranlett denna plötsliga kallelse?

När de hade satt sig och slutat viska till varandra tog han till orda.

»Hör nu mina vänner! I natt, denna odödliga natt, kom Zeus till mig. Han hade tagit din gestalt Nestor och talade med din honungslena röst, fast mycket bestämt. Sover du Agamemnon? frågade han. Du som är son till den store hästtämjaren Atreus och för befäl över de långhåriga akajerna? – Så kallades ju grekerna på den tiden. – Rusta genast upp till strid, för nu ska Troja med de breda gatorna intas, dess öde är beseglat. Ingen gudom ska hindra dig. Jag ville fråga honom, jag ville vara säker på att det var han, att det inte var någon ondsint demon som lurade mig i den skyddslösa sömnen, men han var borta. Låt oss alltså göra våra män klara för den sista striden. Men först vill jag pröva dem. Jag har rätt till det.«

Han gjorde en paus för att se om det fanns invändningar, men ingen av de andra sa något.

»Jag ska föreslå männen att fly fältet och ni, var och en för sig, ska försöka få dem att stanna.«

Vad var nu detta för påhitt?

Den gamle Nestor som längre än någon annan hade härskat i Pylos med de ljusa sandstränderna, reste sig och talade som vanligt lugnt och eftertänksamt.

»Om det var någon annan som kom till oss med ett sådant förslag och i en sådan hast skulle vi utan tvekel ha förkastat det. Så är det inte nu, utan den som talar är mäktigast bland oss. Därför säger jag: Beordra era män att göra sig redo för strid!«

Så sa han och gav sig iväg till sina mannars tält. Så gjorde också de andra, ståtliga män med kungliga spiror kallade på krigarna, som störtade ut ur sina tält och skepp som bisvärmar. Det krävdes nio härolder för att få dem tysta så att de kunde höra vad Agamemnon hade att säga dem. Han trädde fram med sin spira i handen som i sanning var den vackraste av alla. Den hade självaste Hefaistos, hantverkets halte gud tillika make till kärleksgudinnan Afrodite, förfärdigat med ojämförlig skicklighet.

»Hör på mina vänner, tappra krigare och vasaller! Jag har redan en gång blivit lurad av den allsmäktige Zeus till att tro att segern i denna strid var vår. Nu är hans bud ett annat. Han befäller mig att genast återvända hem och jag kan inte göra annat. Fast skammen är stor och kommande släkten aldrig kommer att förstå hur vi misslyckades med att betvinga trojanerna som är så mycket färre än vi. Om det just nu blev fred och vi satte oss ner för att äta och dricka tillsammans med dem och varje trojan hade tio av oss att ta hand om, skulle många av oss bli utan mat och dryck. En av dem mot tio av oss. Nio långa år har gått, våra skepp ruttnar och ankarna rostar. Våra kvinnor

och våra barn har väntat på oss och nu måste vi återvända utan att ha fullbordat det vi kom hit för.

Jag säger till er, och nu måste ni lyda mig:

Vi seglar hem. Vi kommer aldrig att gå på Trojas breda gator.»

Vid dessa ord började männen springa mot sina tält och skepp, dammet yrde omkring och bildade ett moln över deras hemlängtan.

Denna dag kunde kriget ha tagit slut.

Det var i första hand Odysseus som såg till att det inte blev så. Han lånade Agamemnons spira, sprang från tält till tält och från skepp till skepp och manade männen att stanna kvar, att inte ge upp nu när segern och hämnens ljuva stund var nära.

»Jag förstår att ni alla längtar hem«, sa han »men vi ska inte komma hem som fega uslingar, så att våra kvinnor och barn skäms för oss.«

Den gamle, kloke kungen Nestor gjorde också sitt. Han påminde männen om att Zeus hade lovat dem segern, men inte att det skulle vara lätt.

Nestor eldade på. »Ni ska hämnas för varenda suck och stön som den otrogna Helena lät sin älskare höra. Ni ska ligga med trojanernas hustrur i deras mjuka sängar.«

Männen lyssnade och deras stridsvilja väcktes till liv igen. I den sena eftermiddagens vecka ljus såg de Trojas vackra murar i fjärran, de visste vilka skatter som fanns bakom dem och vilka njutningar. Dessutom ville alla se den vackraste kvinnan i världen: den sköna Helena, skönare än alla deras fantasier.

Akajerna gjorde sig redo för den sista striden. Fotfolk och ryttare från Sparta och Mykene, från Argos och Thebe, från Cypern och Kreta, kort och gott från Hellas alla hörn var samlade. Den mäktiga hären rörde sig fram sakta som en gräsbrand och lika farlig.

Trojanernas spejare uppe på de höga kullarna runt staden blev varse vad som var på gång och slog larm. Det fanns inte mycket tid till prat och överläggningar. Kungasonen Hektor, som förde befäl över Trojas försvarare, lät öppna stadens portar. Ut kom män, hästar och vagnar i stor hast. De intog sina ställningar och väntade på stormen, medan de gamla, män som kvinnor, drog sig tillbaka för att be och det hördes ett mummel som av cikador i en olivlund.

Här gjorde Fröken en paus och min lekkamrat Dimitra kunde inte bärga sig.

»Fröken, varför var grekerna så grymma? Varför skulle de ge sig på trojanernas fruar och döttrar?«

Fröken gjorde en avvärande gest.

»Inte för att njuta i kvinnornas famn utan för att förödmjuka deras män. Så gjorde man då och så gör man än. Kvinnans kropp är fältet där männen krossar varandras heder och ära.«

»Jag är fjorton år och min kropp är inte ett fält. Min kropp är jag.«

Fröken såg förvånad på henne.

»Jag hoppas att du aldrig glömmer det«, sa hon.

Regnet hade blivit vildare. Det föll ner som om him-

Den nästa dagen
Kvicköda

melen var en ask som tömdes över oss. Så plötsligt stormade några tyska soldater ut på skolgården alldeles nakna. De tjöt och hoppade runt och deras ljushyllta penisar dinglade både upp och ner och sidledes. De hade också längtat efter regnet.

»Barnen leker«, sa Fröken.

Jag brydde mig egentligen inte om det. Det enda jag ville var att röra vid henne där hon stod med sin långa vita hals.

»Kallar ni dem barn, Fröken«, frågade jag.

Hon fäste äntligen sin blick på mig.

»Tyvärr. Det är vad de är«, svarade hon.

Hennes svar var den enda smekning jag fick den dagen.

Det var dags att gå hem. Dimitra stannade plötsligt under mullbärsträdet framför sitt hem. Vi brukade i brist på snö mula varandra med mogna bär när vi var små.

»Lova mig att du aldrig blir så grym«, sa hon.

»Jag lovar att aldrig mula dig mer.«

Hon suckade överdrivet.

»Jag menade inte så grym som akajerna, förstår du väl!«

När vi gick förbi Frökens hem fick jag en skymt av henne. Hon stod framför fönstret med armarna i kors som om hon ville hålla sitt hjärta på plats. Hon såg liten och ensam ut. Ibland gjorde hon långa vandringar med hastiga steg över åkrarna och genom olivlundarna. Hennes svarta kjol fladdrade. Hon gick hastigt som om hon jagade efter någon eller som om hon var jagad av någon.

Det gick inte att avgöra vilket.

flyglarm
ang bombplan
lyssnar

IV

Dagen därpå ljöd sirenerna igen, fast lite senare på dagen. Denna gång var den tyska bataljonen beredd och luftvärnskanonerna tvingade de engelska piloterna att hålla sig högre upp. Bombarna hamnade var som helst och vi sökte skydd i grottan igen. Utan att tänka på det intog vi samma platser som dagen innan. Fröken såg leende på oss. Jag blundade med det vänstra ögat och låtsades att hennes leende var riktat enbart till mig. Nå, vad ska vi hitta på idag? frågade hon retsamt. Hon visste exakt vad vi ville och hon fortsatte berättelsen:

Trojanerna ryckte också fram medan de skriade som tranor, ett läte som kunde sätta skräck i vilket hjärta som helst. Mot dem gick akajerna alldeles tysta och denna tystnad var än mer skräckinjagande.

Båda härarna gick snabbt över slätten, dammet yrde, de såg varandra som i dimma, men en man gick före alla andra trojaner med stora kliv. Han var ståtlig att se med en panterhud över axeln, med båge och svärd. I högra handen höll han två kopparskodda lansar och utmanade akajernas främsta kämpar till dödligt envig. Det var

den närliggande
kvinnorna

Paris, mannen som hade lockat Helena från hennes makes famn och hem, Paris som mer än någon annan var ansvarig för detta förhatliga krig.

Framför alla akajer gick just den bedragne maken, Spartas kung Menelaos. Hans långa hår och skägg dolde ansiktet förutom ögonen. Han styrde rakt mot Paris med sådan beslutsamhet att denne vek undan och sökte skydd bland de sina.

Hektor, den främste bland trojanerna och Paris bror, blev rasande och skällde ut den fege kvinnotjusaren vars fagra anlete hade fört så mycket ont med sig för staden Troja och dess folk.

»Du är rädd att möta den man vars hustru du har stulit? Vad är du för en lort?« skrek Hektor och Paris ångrade sin feghet, han ville inte skämma ut sig inför alla trojaner och akajer. Han erbjöd sig att möta Menelaos man mot man i dödligt envig, men bara under villkor, att kriget skulle ta slut oavsett vem som segrade. Inga fler döda, inga fler änkor och faderlösa barn – och Helena skulle följa segraren.

Det var ett bra förslag tyckte Hektor och alla andra trojaner.

Även Menelaos tyckte att det var ett bra förslag.

»Vi har alla lidit nog av något som egentligen angår bara Paris och mig. En av oss måste dö, men alla ni andra bör sluta fred så fort som möjligt. Låt oss först och främst offra till gudarna och inför dem svära att vi ska hålla den här överenskommelsen.«

Så blev det också bestämt och några män gick iväg för

Del TRE

att hämta offerdjuren, oxar och får. Båda härarna stack lansarna i den torra marken och satte sig ner, glada i själen att inte behöva strida mer. Larmet lade sig. Det var bara fåren som på något sätt anade vad som väntade dem och bräkte hjärtskärande.

I palatset i Troja försökte Helena stävja sin oro med att väva en purpurmantel då hon fick besök. Det var en av Paris systrar, den vackraste, som berättade om det förestående enviget mellan exmaken och älskaren.

»Segraren får dig och alla vi andra får fred«, sa hon. Helena kände plötsligt en smärta i magen som fick henne att vika sig dubbel.

»Är du med barn?« frågade svägerskan i glad förväntan.

Helena var inte med barn, men hon var havande med längtan till sin exman; med bilderna av sin stad Sparta och sina väninnor med de korta klänningarna. Ögonen tårades när hon tänkte på oliv- och citronlundarna och på flodens klara virvlande vatten. Hon hade lämnat detta för kärleken till en främling, men minnena lämnade inte henne. De levde sitt eget liv i hennes barm.

»Nej, jag är inte med barn«, sa hon.

Hon tog på sig en glänsande blå slöja och gav sig iväg till stadsmuren, varifrån hon kunde se den förestående kampen. Hon visste inte riktigt vad hon innerst inne önskade. Kanske att vara osynlig – främlingens vanligaste dagdröm. Hon visste att hon hade allas blickar på sig.

Det var många som hade samlats. Ryktet om kampen mellan Menelaos och Paris lockade alla som inte dög till strid. Små barn, kvinnor, gamla män. Alla tittade på

Helena och alla klandrade henne, trodde hon. Det var hon som hade burit ofärd och död med sig. Det var hon som var allt det ondas källa.

Hon hade fel. Människorna njöt av hennes skönhet, i synnerhet gamlingarna som suckade djupt, som om de såg ännu en vår gå förbi men själva var för orkeslösa för att följa med.

På en avsats i den höga muren satt kung Priamos med sina rådgivare och en av dem viskade att det var värt att gå i krig för en sådan kvinna, man dör bara en gång. Helenas slöja lät dem ändå ana hennes höga barm och den silkeslena huden.

Priamos tog emot henne som en dotter.

»Kom och sätt dig här hos mig. Min son och din man ska snart gå ut i dödlig strid. Vem är hans motståndare? Är det han som är huvudet högre än alla andra eller han som är lite kortare men bred över bröst och axlar som ett lejon?»

»Nej min kung, den länge är Agamemnon, härskare över många städer och mångförfaren krigsman. Den andre är Odysseus vars tunga är vassare än hans svärd.»

»Ser du din exmake någonstans?»

»Ja, det är han som står alldeles orörlig, men det är en synvilla. Han är stark som en ox och snabb som en tiger. När han står still är han som farligast.»

Nedanför muren på det öppna fältet hade man nu offrat fåren och oxarna, röken steg rakt upp mot himmelen, svår att tolka. De två motståndarna klev fram. Paris och Menelaos. Nu skulle krigets utgång avgöras och även i

vems säng hon skulle vakna morgonen därpå. Hon var förälskad i Paris samtidigt som hon saknade Menelaos. Hon trivdes i Paris stad med de vackra murarna och de breda gatorna, men hon älskade också Menelaos Sparta som inte hade någon mur förutom sina kvinnor och män; hon älskade det blågröna havet nedanför Troja samtidigt som hon längtade efter floden i Sparta.

Hon kunde inte välja. Hon ville ha allt. Gudarna ger aldrig någon allt. Det visste hon. Så hon blundade när de två männen sakta började gå mot varandra med höjda lansar.

Det var tyst i grottan, så tyst att man kunde höra en loppa fjärta.

»Hur gick det?» ropade Dimitra otåligt.

Fröken log.

»Nästa gång flygplanen kommer får ni veta det«, sa hon.

»Jag kommer att tänka på det hela natten«, sa Dimitra och fick Fröken att skratta. Det var inte ofta hon gjorde det och jag blev förvånad. Det verkade som om hon inte ville skratta. Hon satte handen för munnen som om hon ville stänga skrattet inne.

Hon hade svettats om halsen, trots att det inte alls var varmt i grottan. Svett dropparna liknade ett pärlband. Hon torkade sig med en vit näsduk som doftade citron.

Det var dags att gå hem.

Fröken skulle samma eftermiddag resa till en kollega och väninna i en närliggande by.

En härlig
kveld

Denna gång hade en bomb träffat den gamla akvedukt som romarna hade byggt och väderkvarnen som alltid stått där. Vingarna var orörliga, trasiga.

»Nu kommer det att blåsa förgäves«, sa Dimitra.

Del TRE

V

Dagen därpå kom inte flygplanen och vi skulle ha lektion som vanligt. Gårdagens besök hos väninnan hade livat upp Fröken, som dessutom hade trätt ett rött band om halsen. Det fick henne att se ut som en pion. Hon gjorde ett försök att förklara för oss vad den attiska syntaxen innebär, men hela klassen ville veta hur enviget mellan Menelaos, den bedragne maken, och Paris förföraren hade gått.

Hon gav med sig, men jag trodde att hon också längtade efter fortsättningen. Hon tog sats på sitt karakteristiska vis. Hon täckte ansiktet med händerna som om hon ville gömma sig för oss för att strax därefter ta bort dem och hon dök upp sakta som månen bakom molnen:

Nu var det dags. Både trojanerna och akajerna hade ätit sig mätta på de offrade djuren. Men inte de två kämparna. En av dem skulle dö. De stod avsides, omgivna av sina förtrogna som gav råd och mod. »Paris utan sin båge är värdelös«, sa Odysseus. »Menelaos är stark, men trög. Övertaska honom«, sa Hektor till Paris.

Det var också vad som skedde. Paris slungade iväg